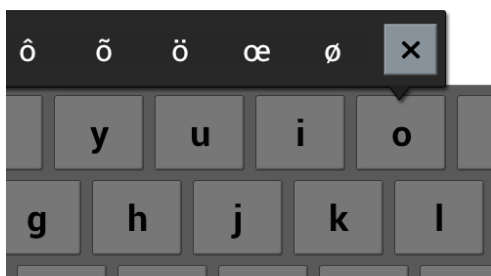

Litere și apăsări

Aveți patrimoniu pe tastatura de la mobil ?

În privința scrierii, modalitatea de implementare a tastaturilor virtuale oferite implicit pe tablete și telefoane mobile descurajează folosirea caracteristicilor naționale ale unor limbi europene și determină aplatizarea diversității culturale pe acest segment lingvistic. În plus, în unele cazuri – gen limba română – părți ale gramaticii și-așa fragile ajung să fie ciuntite în mâinile tinerei generații chiar și în mod involuntar: corectitudinea a devenit un lucru prea complicat.

Notă: articolul de față are în vedere limbile europene care folosesc alfabetul latin.

Scrierea corectă a unei limbi, cel puțin în sensul articolului de față, înseamnă, printre altele, folosirea în mod natural a literelor cu diacritice specifice limbii respective – iar limbii române, de exemplu, îi este în plus necesară și cratima.

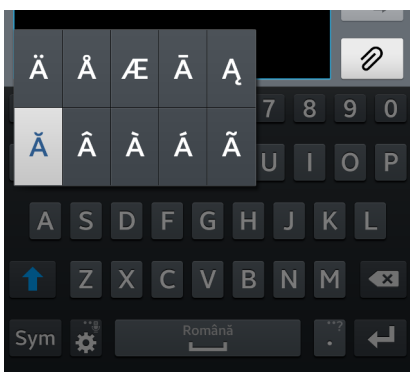
În cazul tastaturilor virtuale oferite implicit pe sistemele de operare ale dispozitivelor mobile, setul de litere care se pot obține prin tastare directă este limitat, în cazul majorității limbilor europene, la cel cuprins în setul cunoscut îndeobște sub denumirea de ASCII. Acest set conține 26 de litere latine considerate „de bază” în lumea IT, suficient cât pentru a scrie corect în limba engleză. Pentru a scrie corect într-o limbă europeană care pe lângă acele 26 de litere de bază include și litere cu diacritice proprii alfabetului național al limbii respective, în cazul tabletelor și telefoanelor mobile trebuie recurs la artificii de tastare. Artificii care pentru unii utilizatori sunt convenabile sau măcar acceptabile, pentru alții suficient de incomode cât să determine ocolirea lor cu bună știință, pentru alții chiar complet necunoscute și deci inutile existențial.

Mai precis: pe majoritatea tastaturilor virtuale ale dispozitivelor mobile, literele cu diacritice ale unei limbi se obțin prin atingerea și menținerea pentru aproximativ o jumătate de secundă a tastei literei de bază, urmată de alegerea literei cu diacriticul dorit. De exemplu, apăsarea și menținerea pentru un timp a tastei „a” va afișa un set derivat de genul „ă à á â ã ä å æ”, din care mai departe se alege prin selecție sau atingere litera dorită.

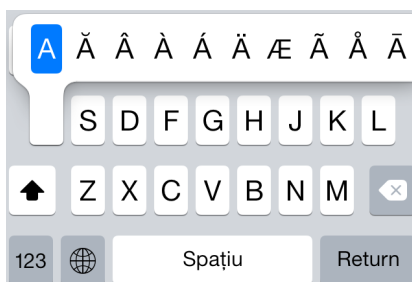
Este un fel de „Vreți diacritice ? Na diacritice.”.

Avantaje există, nimic de zis. Tastatura poate fi în același timp și acoperitoare lingvistic și compactă, lucru de apreciat la dispozitivele mobile cu ecran relativ mic. Scrierea ocazională a unor nume de persoane, străzi sau localități în limbile minorităților etnice naționale¹ este de asemenea posibilă, cu condiția ca tastatura limbii principale în discuție să ofere setul de caractere necesar limbilor minorităților din regiunea vizată, iar utilizatorul să și știe că se poate așa ceva.

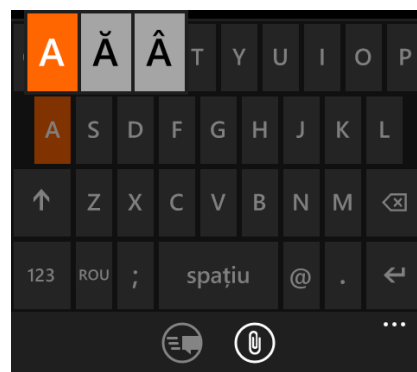
¹ În cazul României acest lucru este în conformitate ordinul 414 al ministrului comunicației și tehnologiei informației din 25 septembrie 2006, publicat în monitorul oficial numărul 842 din data de 11 octombrie 2006: https://www.secarica.ro/std/ordin_codare_caractere_2006.09.25.pdf

Tastatura de la Samsung Galaxy S4 comutată pe limba română, cu tasta „A” menținută apăsat; selecția implicită din setul derivat este pe „Ă”. (Android 4.4.2)

Tastatura de la Apple iPhone 5s comutată pe limba română, cu tasta „A” menținută apăsat; implicit este selectată (tot) litera de bază, nu una mai potrivită limbii curente. Sunt oferite o sumedenie de litere cu diacritice din repertoriul internațional, dar nu este inclusă litera „Ȧ” utilă minorității etnice poloneze din România. (iOS 7)

Tastatura de la Nokia Lumia 630 comutată pe limba română, cu tasta „A” menținută apăsat; implicit este selectată (tot) litera de bază, nu una mai potrivită limbii curente. Nu este oferită nicio literă utilă minorităților etnice naționale. (Windows Phone 8.1)

Există însă și dezavantaje. Modalitatea în sine de obținere a setului derivat și de selecție a literei dorite implică frânarea pe alocuri a scrisului fluid și cere scurte momente de concentrare pe detalii tehnice de tastare în loc pe ce trebuie scris. Ar fi interesant de știut câți dintre tinerii francezi, italieni, spanioli, maghiari, cehi, români etc. care folosesc tastaturile implicite stau să aștepte cu degetul apăsat și sunt atenți după aia să selecteze corect fiecare à, ç, é, ž, ö, ú, ș etc. „doar” ca să scrie corect gramatical limba lor proprie, asta în timp ce comentează pe bloguri sau își trimit mesaje în ritm alert.

Dacă la asta se adaugă și faptul că fiecare sistem de operare are o viziune proprie în privința detaliilor de ergonomie la menținerea apăsării unei taste, iar în cadrul aceluiași sistem de operare sau la fiecare nouă versiune aproape fiecare producător de dispozitive vine cu propriile subtilități la generarea efectivă a setului cu specific național², începe să se contureze o tendință de lehamite față de natura „complicată” a scrierii unor limbi europene: n-ar fi mai simplu fără toate astea ?

Rezultă astfel problema majoră a acestei metode: descurajează scrierea corectă în limba maternă. Lipsa evidenței literelor ascunse privirii, (in)comoditatea tastării, nerăbdarea cronică a generației moderne, ușurința cu care se poate greși la selecția din setul derivat, lipsa cratimei în tastare directă în cazul limbii române, toate acestea au darul de a favoriza superficialitatea, de a ridica la rang de regulă principiul „las’ că merge și așa” – adică fără, de a oferi un pretext onorabil și a scăpa astfel basma curată în cazurile de agramatism altminteri demonstrabil. În esență, favorizează pierderea identităților naționale europene și aplatizarea diversității culturale lingvistice.

Tastaturile virtuale actuale au fost concepute de dezvoltatori aflați în general pe alte continente decât cel european. Sunt multe articole care descriu modul „incredibil de folositor” prin care pot fi generate caracterele cu accent folosind metoda menținerii atingerii caracterului de bază, însă majoritatea acelor articole trădează o problemă: sunt scrise, presumabil, de autori pentru care engleza este limba lor principală sau preferată. Aceștia descriu cu aplomb modurile în care pot fi generate ocazional caracterele cu accent sau alte semne grafice (gen € sau £). Ori ocazional nu este nicio problemă, problema acestei metode de generare apare la scrierea în *mod constant* în limbile care includ caractere cu accent.

2 În acest sens se pot urmări câteva exemplificări pe blogul lui Cristian Adam: <https://cristianadam.blogspot.de/2014/02/romanian-virtual-keyboards.html> (în limba engleză)

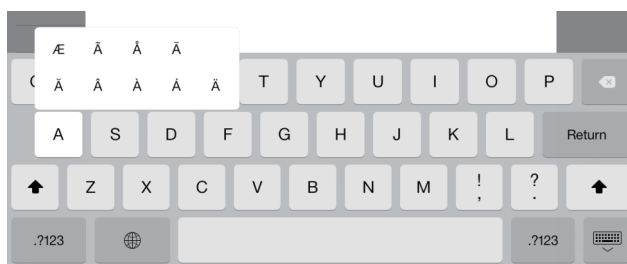
Pe de altă parte, poate că situația nu este chiar așa de sumbră. Există tastaturi virtuale alternative instalabile separat sau aplicații ajutătoare de completare automată sub diverse forme a cuvintelor, aplicații care pot înlocui din mers, pe baza unei selecții din dicționar, cuvintele scrise parțial sau imperfect cu cele scrise complet și corect. Atâta că în privința tastaturilor alternative utilizatorul obișnuit va prefera în primul rând varianta „originală” cu care a venit obiectul cumpărat lăsând pentru altădată amănuntele legate de scrierea corectă a limbii, iar în privința completării automate nu neapărat toată lumea agreează un astfel de ajutor, respectiv nu neapărat toate limbile se pretează la acest tip de automatism – cel puțin nu întotdeauna la modul optim: în unele cazuri se poate pierde de fapt mai mult timp cu alegerea variantei corecte din sensuri diferite sau ghicite aiurea de către sistem și/sau cu reajustarea manuală a acordurilor gramaticale potrivite automat într-un mod nefericit. Nu în ultimul rând, din perspectivă educațională, automatismele de acest gen nu ajută cu nimic la dezvoltarea sau măcar menținerea diversității culturale la care râvnește, cel puțin teoretic, Uniunea Europeană: încet-încet lumea va mai ști să scrie doar ASCII. Și cam atât.

Este adevărat că la început ecranele dispozitivelor mobile erau în general mici, de aici și tentația de a evita înghesuirea mai multor litere într-un spațiu limitat și oarecum dezavantajat în raport cu dimensiunea degetului unui adult – mai ales când dispozitivul este menținut în orientarea de tip portret. Numai că la dispozitivele mai noi, cu ecrane (mult) mai mari și în special la tablete, pretextul lipsei de spațiu devine lipsit de sens. Ce scuze se mai invocă la aceste dispozitive ?

Exemplificare de generare a caracterelor naționale pe tablete:

Tastatura de la Samsung Galaxy Tab S 8.4 comutată pe limba română, cu tasta „a” menținută apăsat; selecția implicită pe „ă” avantajează limba, însă pentru „â” trebuie mutată selecția, fiind necesar un scurt moment de concentrare pentru a nu greși. Cratima se obține prin menținerea apăsat a tastei „1”.
(Android 4.4.2)

Tastatura de la Apple iPad 2 comutată pe limba română, cu tasta „A” menținută apăsat; implicit nu este selectată nicio literă din setul derivat. Cratima este în planul cu semne și cifre.
(iOS 7)

Cum ar fi însă dacă tastaturile virtuale ar oferi de la bun început planul de bază complet cu toate literele care aparțin limbii în care se scrie la un moment dat? (sub formă de *alternativă* la aranjamentele actuale, **nu** ca substituție a lor) Cei refractari la astfel de detalii sau iritați de bulversarea tabieturilor proprii vor comuta la loc pe sistemul actual. Cei deja determinați în a(-și) respecta limba poate vor aprecia modul direct de tastare ca fiind mai natural, în special în cazul dispozitivelor cu ecran mare. Cei care habar n-aveau că limba lor poate fi scrisă și corect vor conștientiza că de fapt se poate. Celor indiferenți nu le va păsa oricum, dar dacă acele litere tot ar fi deja acolo, așa cum de altfel sunt pe tastaturile fizice clasice de la PC-urile din lumea civilizată, le-ar putea și ignora dar le-ar putea și folosi pur și simplu; în principiu nu ar presupune niciun efort³, iar scrierea corectă ar fi încurajată în mod involuntar – sau la modul minimal măcar nu ar fi descurajată.

De fapt, astfel de tastaturi virtuale „clasice” deja există. iOS începând de la versiunea 6 oferă tastatura germană direct cu literele cu diacritice naționale în planul de bază. Tastatura suedeză include și ea literele cu diacritice naționale direct în planul de bază, atât pe iOS, cât și pe Android. Doar că în prezent acestea sunt mai degrabă niște excepții rătăcite.

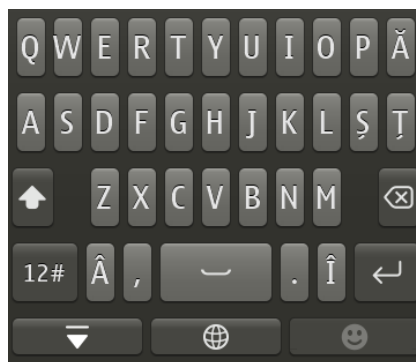
3 Cu unele excepții, de exemplu trimiterea mesajelor text de tip SMS, unde tolerarea tacită a unor standarde tehnice arhaice conduce la costuri de utilizare diferențiate în funcție de limba folosită la scrierea mesajelor; a se vedea articolul <https://www.secarica.ro/index.php/eue/sms-story/the-sms-discrimination> (în limba engleză)

Sistemul de operare Symbian dezvoltat (în special) de Nokia, sistem considerat de-acum mort (de fapt, omorât), a oferit, în versiunea S^3 pentru dispozitivele cu ecran tactil, tastaturi cu aranjamente de caractere complete pentru limbile europene. Din acest punct de vedere implementarea pe telefoanele mobile ale vremii era remarcabilă: tastaturile lor aveau literele naționale prezente și accesibile fie direct, fie prin intermediul accentelor de tip tastă moartă, fără momente de așteptare în tastare. Versiunile recente erau operabile chiar și în modul de orientare tip portret – ce-i drept, poate nu chiar așa de confortabil pentru orice deget, dată fiind dimensiunea relativ mică a ecranului acelor dispozitive. Să fi contat faptul că Nokia era o companie europeană ?

Exemplificări de tastaturi cu literele alfabetului național disponibile direct:

Tastatura de la Apple iPhone 5s, comutată pentru limba germană; toate diacriticele limbii sunt prezente direct în planul de bază. Pe tastatura de la iPad 2 (nefigurată aici) este prezent și ß. (iOS 7)

Tastatura de la Nokia PureView 808, comutată pentru limba română; toate diacriticele limbii sunt prezente direct în planul de bază, nu însă și cratima. (Symbian Belle)

Tastatura de tip Swype pentru Nokia N8, comutată pentru limba română; cratima este ceva mai la îndemână, dar încă pe bază de 'Shift'. (Symbian Anna / Belle)

Totul se rezumă de fapt la a oferi o alternativă potrivită în sensul dorit.

Dorit de... cine ?

Cine este cel mai interesat, de fapt, de respectarea diversității culturale europene ? Statele membre însele ? Uniunea Europeană în ansamblu ?

Cine este cel mai în măsură să ceară ceva și cui ?

Poate fi cineva împotriva ?

Câteva ipoteze sunt discutate în cele ce urmează.

În plan european se depun eforturi pentru protejarea și punerea în valoare a patrimoniului unional și pentru promovarea diversității culturale la nivel național și regional. Discuții, declarații, programe, strategii, finanțări. Și pe alocuri ceva limbă de lemn.

O categorie importantă a capitolului cultural este limba – cea vorbită și cea scrisă. Deși limba folosită în mod curent de orice vorbitor european face parte din patrimoniul cultural al propriului lui popor, majoritatea declarațiilor prețioase la nivelul Uniunii Europene care fac referire la protejarea diversității culturale și lingvistice au în vedere aproape exclusiv limbile europene aflate în pericol (în sensul de amenințate cu dispariția), asta însemnând din categoria celor regionale sau minoritare. Și cam atât. Cel puțin asta pare a fi situația după o căutare – la modul generic – de materiale care conțin declarații sau intenții pe tema patrimoniului în sensul discuțiilor de aici.

Un exemplu relativ recent este rezoluția Parlamentului European din 11 septembrie 2013 referitoare la limbile europene amenințate de dispariție și la diversitatea lingvistică din Uniunea Europeană⁴. Foarte frumos de altfel – lăudabilă atât inițiativa în sine, cât și faptul că a fost adoptată cu majoritate.

Cu toate acestea, tabloul nu este complet. Un studiu mai amplu⁵ condus de META-NET – „o Rețea de Excelență care sprijină punerea bazelor tehnologice pentru o societate a informației europene multilingvă” – ia în calcul și limbile care astăzi par sigure pe ele. Undeva în documentele mai multor limbi ale studiului scrie așa: „În concluzie, putem considera că deocamdată limba xxx nu este în pericol. Cu toate acestea, întreaga situație s-ar putea schimba dramatic atunci când o nouă generație de tehnologii începe să stăpânească într-adevăr eficient limbajul uman.” (unde xxx este limba documentului).

Iată, eu aici pretind că ne aflăm în fața unei situații în care buturuga mică chiar poate răsturna carul mare: detalii minore precum o tastatură virtuală de la o tabletă sau un telefon mobil, sau un standard tehnic arhaic precum cel cu mesajele text de tip SMS, fiecare în parte prost concepute sau ignorante în raport cu restul lumii din partea celor care le-au elaborat, au puterea de a „schimba dramatic” situația – cel puțin pe partea de scriere.

Sigur că „prost conceput” poate fi relativ. Unii vor spune că lucrurile au fost concepute în ton cu evoluția firească a tot ce ne înconjoară. Eu spun că depinde. Sigur, este și asta, totuși de ce este oferit numai unghiul de vedere îngust al celor care literalmente bagă tehnologia pe gât pe criterii predominant comerciale? Mai ales în secolul actual, când complexitatea tehnică în privința scrierii unei limbi ocupă un fragment infim din puterea de procesare a celui mai prăpădit dispozitiv.

Este cert că multe voci susțin cu convingere și entuziasm perpetuarea principiului diversității culturale și lingvistice europene. Asta cel puțin teoretic. Pentru că practic acele voci lasă impresia unui fel de cor suav dintr-o epocă romantică, năpădit mai mult sau mai puțin subtil de manifestări sonore ale unei muzici agresive moderne, în care coriștii se uită dezorientați în jur neînțelegând de ce nu se mai aud între ei.

Aparent, cercul este vicios: Uniunea Europeană se spală pe mâini, arătând că politica lingvistică se află exclusiv în ograda Statelor Membre, așa cum a fost stabilit mai demult prin tratate; situația generală internațională determină ca Statele Membre să aibă pe cap alte lucruri mai importante decât limba lor, care – nu-i așa? – funcționează de la sine; cei câțiva care mai observă unele lucruri și uneori le mai și pasă, sătui de așteptări deșarte în propria ogradă, își îndreaptă privirile cu oarecare speranță către Uniunea Europeană (destul de logic: de ce mai există?); cerc închis.

Și totuși, fals. Contrar aparențelor, așa cum de altfel am încercat să explic pe larg în dialogul chinuit⁶ cu Comisia Europeană și cu Ombudsmanul European legat de tematica SMS-urilor, dialog care, la sugestia ombudsmanului, a derivat în petiția către Parlamentul European⁷, problema fundamentală pe teme discutate **nu** este una lingvistică, deoarece limba este doar victima, nu și cauza. Cauza și eventualele soluții se află în altă parte, într-o piață globală, adresabilă global, unde agresivitatea comercială – cu atât mai mult una provenind din afara uniunii – trebuie pusă în dialog cu o forță pe măsură. În acest context, cel puțin la nivel european, pisica se află în continuare *în mod necesar* tot în ograda Uniunii Europene.

4 Rezoluția adoptată: <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0350+0+DOC+XML+V0//RO>

5 Seria volumelor „Limbile europene în era digitală”: <http://www.meta-net.eu/whitepapers/overview>

6 Jurnalul aproximativ al etapelor parcurse până acum (în limba engleză; include copii ale unor documente în limbile în care au fost scrise la momentul respectiv, respectiv engleză și română): <https://www.secarica.ro/index.php/ro/eue/sms-story>

7 O propunere concretă de protejare a patrimoniului cultural lingvistic, în virtutea principiului conform căruia tehnologia este cea care trebuie să fie ajustată pentru a respecta cultura, nu invers: https://www.secarica.ro/std/peti_1468_2013_20130616_ro_w.pdf

În sensul sprijinirii patrimoniului lingvistic european actual, o evaluare a situației ar fi cam așa:

Așteptări [mari] de la companiile producătoare ale sistemelor de operare ?

Dificil, fiind vorba de probleme „doar” culturale. Acele companii se ghidează după criteriile de concurență draconică în privința invențiilor și caracteristicilor tehnice, urmate de cele pur comerciale. Nevoile utilizatorilor vin și ele la rând la un moment dat, iar cele ale unora aflați pe un continent ceva mai îndepărtat și cam agitat – mai vedem. Probabil că pare o exagerare, dar realmente Google nu este în stare să facă o tastatură de Android cu care să se poată scrie „ș” în limba română sau să pună „ț” într-un font amărât, deja asta cu aranjamente alternative care să aibă literele naționale și eventual și cratima disponibile direct intră la rafinamente mult prea subtile.

Așteptări [mari] de la instituțiile Statelor Membre ?

Mă pot pronunța numai despre situația din locul și momentul în care mă aflu: șanse nule. Nu neg că într-adevăr *acestea* (statele, la modul generic) ar trebui să fie primele care să ridice vocea pentru ele însele, însă mă uit în jur și nu văd decât o beznă adâncă: Academia Română moțăie, Ministerul Culturii este condus de fantome, cel al Educației Naționale se ceartă cu elevii și cu profesorii, Muzeul Național al Literaturii Române este evacuat sub cerul liber, iar valorile naționale sunt scoase în stradă și găzduite în niște saci.

Ce-i drept, aici există un aspect tehnic rămas în aer, cel puțin „la noi”: din punct de vedere al standardizării, pentru tastatura românească virtuală nu există nici măcar o recomandare scrisă. Standardul național SR 13392 se adresează tastaturilor *fizice* de tip PC; cele virtuale pot fi approximate pe baza acestui standard cel mult în privința aspectelor grosiere. Dacă vine acum cineva de aiurea, bine intenționat de altfel, care are de implementat tastatura virtuală într-un sistem sau într-o aplicație și întreabă „la voi cum tre’ să fie?” va primi în schimb doar păreri și niciun document. Recunosc: habar n-am cum e „la alții”.

Așteptări [mari] de la Uniunea Europeană ?

În principiu da, dar cu multe „da, dar...”.

Cu multă răbdare, cu efort susținut și poate uneori disproporționat raportat la scop, folosind un limbaj complicat, studiind regulile și tratatele pentru a înțelege cum să fie evitate conflictele și contradicțiile, rezistând reculerilor, cu (iarăși) multă răbdare și cu multe alte cunoscute și necunoscute. Complicat.

În tot cazul, la fiecare dialog purtat cu instituțiile europene pe problemele semnalate mi s-a dat de înțeles că „așa e, dar asta e”.

Că așa e, desigur.

Că asta e, depinde...

Cristian Secară

Publicat în data de 31 august 2014⁸

8 <https://www.secarica.ro/index.php/rou/litere-si-apasari>